MOLIGIZAR TOG' TIZMASIDA EKOLOGIK TIZIZM ISTIQBOLLARI

Qodirova Laziza Zokir qizi
Jizzax davlat pedagogika universiteti
Tabiiy fanlar fakulteti. Biologiya yo'nalishi
4-kurs 222-22-guruh talabasi
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20476173

Annotatsiya

Mazkur maqolada Molgizar togtizmasining ekologik turizmni rivojlantirishdagi istiqbollari va tabiiy meros ob'ektlarining ahamiyati yoritilgan. Molguzar toglari ozining noyob geologik, paleontologik, biologik va arxeologik yodgorliklari bilan ekoturizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega. Tadqiqotda tog tizmasidagi tabiiy yodgorliklar tasnifi, ularning ekologik holati va muhofaza qilish choralari tahlil qilingan. Shuningdek, mintaqada ekoturizmni rivojlantirishning dolzarb masalalari, jumladan infratuzilmani yaxshilash, ekologik yollarni tashkil etish va mahalliy aholini jalb qilish kabi istiqbolli yonalishlar korib chiqilgan. Maqolada Molguzar toglarida barqaror ekoturizmni tashkil etish uchun ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqilgan bo`lib, bu hududning tabiiy boyliklarini saqlash va iqtisodiy rivojlanishga erishish imkonini beradi.

Tayanch so'zlar: Molguzar tog tizmasi, ekologik turizm, tabiiy yodgorliklar, geoekologik muammolar, barqaror rivojlanish, ekologik yo`llar, tabiatni muhofaza qilish.

Annotatsiya

В данной статье рассматриваются перспективы развития экологического туризма в горах Мольгизар и значение объектов природного наследия. Горы Мольгизар, обладающие уникальными геологическими, палеонтологическими, биологическими и археологическими памятниками, имеют большой потенциал для развития экотуризма. В исследовании анализируется классификация природных памятников горного хребта, их экологический статус и меры по охране. Также рассматриваются текущие проблемы развития экотуризма в регионе, включая перспективные направления, такие как улучшение инфраструктуры, создание экологических маршрутов и привлечение местных жителей. В статье разработаны научно обоснованные рекомендации по организации устойчивого экотуризма в горах Мольгизар, которые позволят сохранить природные ресурсы региона и обеспечить экономическое развитие.

Ключевые слова: горный хребет Мальгузар, экологический туризм, природные памятники, геоэкологические проблемы, устойчивое развитие, экологические дороги, охрана природы.

Annotation

This article discusses the prospects for the development of ecological tourism in the Molguzar Mountains and the importance of natural heritage sites. The Molguzar Mountains, with their unique geological, paleontological, biological and archaeological monuments, have great potential for the development of ecotourism. The study analyzes the classification of natural monuments in the mountain range, their ecological status and protection measures. It also examines the current issues of developing ecotourism in the region, including promising areas such as improving infrastructure, creating ecological trails and attracting local residents. The article develops scientifically based recommendations for organizing sustainable ecotourism in the Molguzar Mountains, which will allow preserving the natural resources of the region and achieving economic development.

Keywords: Malguzar mountain range, ecological tourism, natural monuments, geoecological problems, sustainable development, ecological roads, nature conservation.

KIRISH

Mamlakatimizda songgi yillarda ekologik turizmni rivojlantirish, tabiiy boyliklardan oqilona foydalanish va aholining ekologik madaniyatini oshirish davlat siyosatining muhim yonalishlaridan biriga aylandi. Ayniqsa, noyob tabiiy landshaftlarga ega bolgan togli hududlarda ekoturizmni tashkil etish nafaqat iqtisodiy samara beradi, balki tabiatni muhofaza qilish va mintaqa aholisining turmush darajasini yaxshilashga ham xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, Molguzar togtizmasi ozining geografik joylashuvi, geologik tuzilishi, paleontologik yodgorliklari, qadimiy arxeologik manzilgohlari va biologik xilma-xilligi bilan ekoturizm uchun katta istiqbolga ega.Molgizar togtizmasi Ozbekistonning janubiy hududlarida joylashgan bolib, u oz ichiga noyob geologik kesmalar, qazilma flora va fauna qoldiqlari, qadimiy odamlar izlari va betakror osimlik hamda hayvonot dunyosini jamlagan. Tog' tizmasining aksariyat qismi hozirgi kunga qadar yetarlicha organilmagan va ilmiy tadqiqotlarda kam yoritilgan. Bu esa mintaqaning ekoturizm salohiyatini aniqlash, uni barqaror rivojlantirish konsepsiyasini ishlab chiqish va tabiiy meros obektlarini muhofaza qilish bo`yicha kompleks tadqiqotlar olib borish zaruratini keltirib chiqaradi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi – Molguzar togtizmasining ekologik turizm istiqbollarini ilmiy asosda tahlil qilish, mintaqadagi tabiiy yodgorliklarni tasniflash va ularni muhofaza qilish boyicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Maqolada quyidagi vazifalar qoyilgan: tog tizmasining geografik va ekologik xususiyatlarini organish; mavjud tabiiy, tarixiy va arxeologik yodgorliklarni aniqlash va tizimlashtirish; ekoturizmni rivojlantirishga tosqinlik qiluvchi omillarni aniqlash; barqaror ekoturizm infratuzilmasini yaratish yo`nalishlarini belgilash.Tadqiqot davomida statistik, qiyosiy geografik, kartografik va ekologik monitoring usullaridan foydalanilgan. Ilmiy ishning nazariy ahamiyati shundaki, u Molguzar togtizmasining ekoturizm salohiyatini ilk bor kompleks yondashuv asosida baholaydi va hududni muhofaza qilinadigan tabiiy hudud sifatida rivojlantirishga ilmiy asos yaratadi. Amaliy ahamiyati esa mahalliy hokimiyat organlari, ekologik tashkilotlar va turizm kompaniyalari uchun tavsiyalar ishlab chiqishda namoyon boladi.

Molguzar tog` tizmasining tabiiy yodgorliklari va ularning tasnifi

Molguzar togtizmasida ekoturizmni rivojlantirishning asosiy omili bu hududda joylashgan tabiiy yodgorliklarning xilma-xilligi va ilmiy qimmatidir. Tadqiqotlar shuni korsatadiki, ushbu mintaqadagi tabiiy yodgorliklar quyidagi asosiy turlarga bo`linadi :

Geologik yodgorliklar – togjinslarining tuzilishi, yotish sharoiti va qadimiy geologik jarayonlarni aks ettiruvchi ob'ektlar. Molgizar toglari o`zining murakkab geologik tuzilishi bilan ajralib turadi, bu esa geoturizmni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Paleontologik yodgorliklar – qadimgi davr organizmlarining qoldiqlari saqlanib qolgan joylar. Ushbu yodgorliklar otmish ekotizimlarini organishda muhim ilmiy ahamiyatga ega.Geografik yodgorliklar – noyob landshaft shakllari, relef tuzilmalari va tabiiy chegaralar.Biologik yodgorliklar – noyob va endemik o`simlik hamda hayvon turlarining yashash joylari.Arxeologik yodgorliklar – qadimgi inson faoliyati izlari saqlanib qolgan hududlar . Mazkur yodgorliklarning har biri ekoturizmning turli yonalishlari – ilmiy turizm, foto-safari, ekologik monitoring va ta'limiy turizm uchun asos bola oladi.

Ekoturizmni rivojlantirishning geografik asoslari

Molgizar togtizmasining ekoturistik salohiyatini baholashda uning geografik joylashuvi va tabiiy shart-sharoitlari muhim rol oynaydi. Tizma Zomin milliy bogiga yaqinligi bilan ahamiyatlidir, chunki Zomin milliy bogi Ozbekistonning muhim qoriqlanadigan tabiiy

hududlaridan biri bolib, u yerda ekoturizmning ayrim elementlari allaqachon tashkil etilgan [citation:1]. Molgizar toglarining ushbu bogga tutashganligi ozaro integratsiyalashgan ekoturistik marshrutlarni yaratish imkoniyatini beradi.Togtizmasining iqlim sharoiti, gidrografik tarmogi va tuproq qoplamining xususiyatlari ham turizmni rivojlantirishga bevosita ta'sir korsatadi. Motadil iqlim, toza havo, mineral buloqlar va soylarning mavjudligi rekreatsion faoliyatni tashkil etish uchun qulay omillar hisoblanadi.

Ekoturizmni rivojlantirishning ilmiy-uslubiy asoslari

Ekoturizmni tashkil etishda quyidagi ilmiy tamoyillarga amal qilish maqsadga muvofiq:

Tabiatni muhofaza qilish tamoyili – turistik faoliyat natijasida ekotizimlarga zarar yetkazilmasligi, tabiiy yodgorliklarning saqlanishi kafolatlanadi.Mahalliy aholini jalb qilish tamoyili – ekoturizmdan tushgan daromadning bir qismi mahalliy jamoalar rivojiga yo`naltirilishi.Ilmiy asoslanganlik tamoyili – turistik marshrutlar va qoidalar ilmiy tadqiqotlar asosida ishlab chiqilishi.Ta'limiy yo`nalish – ekoturizm sayohatchilarga tabiat haqida bilim olish imkoniyatini berishi kerak.Molgizar togtizmasida ekoturizmni tashkil etishda avvalo "qoriqlanadigan tabiiy hudud – rekreatsion zona – intensiv turizm zonasi" prinsipi asosida zonalashtirishni amalga oshirish lozim. Bunda tabiiy yodgorliklar atrofida bufer zonalar ajratilib, ularda faqat ilmiy kuzatuvlar va cheklangan miqdordagi ekologik sayohatlarga ruxsat etiladi.Ekoturizmning istiqbolli yo`nalishlari Molgizar togtizmasida quyidagi ekoturizm yonalishlarini rivojlantirish istiqbolli hisoblanadi: Geoturizm – geologik yodgorliklarni namoyish etish asosida tashkil etiladigan ilmiy-ma'rifiy turlar. Geologik jinslarning chiqindilari, qadimiy yoriqlar va boshqa geologik ob'ektlar geoturizmning asosiy resursidir.Paleontologik turizm – qadimgi organizmlar qoldiqlarini organishga yonaltirilgan maxsus ilmiy turlar.Tog` ekoturizmi – piyoda va otda ekologik marshrutlar, tabiatni kuzatish, Ilmiy-ekspeditsion turizm – ilmiy tadqiqot ishlarini olib boruvchi mutaxassislar va talabalar uchun mo`ljallangan turlar.Agroekoturizm – togoldi hududlarida qishloq xojaligi landshaftlarini namoyish etish va mahalliy aholi xo`jalik faoliyati bilan tanishtirish.

Mavjud muammolar va ularning yechimlari

Molguzar togtizmasida ekoturizmni rivojlantirish yolida bir qator muammolar mavjud. Jumladan, infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, turistik marshrutlarning ilmiy asosda ishlab chiqilmaganligi, hududning ekologik sigimi aniqlanmaganligi va moliyaviy mablaglarning yetishmasligi asosiy to`siqlar hisoblanadi .Ushbu muammolarni hal etishda quyidagi chora-tadbirlar tavsiya etiladi: Ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish va hududning ekologik xaritasini yaratish;Ekoturizm infratuzilmasini bosqichma-bosqich rivojlantirish;Xalqaro ekoturizm tajribasini o`rganish va joriy etish;Mahalliy aholi va tadbirkorlar ortasida ekoturizm boyicha bilimlarni tarqatish.

XULOSA

Molgu+1zar togtizmasida ekoturizmni rivojlantirish katta ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Hududda joylashgan geologik, paleontologik, biologik va arxeologik yodgorliklar ekoturizmning turli yonalishlarini tashkil etish uchun yetarli resurs bazasini tashkil qiladi. Biroq, ekoturizmni samarali rivojlantirish uchun avvalo hududni ilmiy asosda zonalashtirish, ekologik sig`imni aniqlash, infratuzilmani barpo etish va mahalliy aholini faol jalb qilish talab etiladi.Kelgusida Molgizar togtizmasida tashkil etiladigan ekoturizm nafaqat iqtisodiy foyda keltirishi, balki tabiiy yodgorliklarni muhofaza qilish va ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Ushbu hududni Zomin milliy bogi bilan integratsiyalashgan holda rivojlantirish esa Ozbekistonning togli hududlarida yagona ekoturizm tarmogini shakllantirishga asos bola oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mominova L. Natural monuments of Molguzar mountain and its importance in the development of ecotourism // Journal of Geography and Natural Resources. – 2024. – Vol. 4, No. 04. – P. 55-60.
2. Alibekov L.A. Zomin milliy bog‘i va geoekologik muammolar yechimining geografik asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2013.
3. Baratov P. O‘zbekiston tabiiy geografiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1996.
4. G‘o‘dalov M.R. Jizzax viloyati tabiati va uni muhofaza qilish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.
5. G‘o‘dalov M.R., Muxamedov O.L. Tabiatni muhofaza qilish: muammo va yechimlar. – Guliston, 2021.
6. Toshpo‘latova M. Current status of ecotourism in Uzbekistan // Journal of New Century Innovations. – 2025. – Vol. 74, No. 1. – P. 315-318.
7. Astanakulov K., Ahmedov A., Kovalev D., Mamasalieva M. An integrated approach to sustainable tourism development in the mountain regions of Uzbekistan // Sustainable Development of Mountain Territories. – 2025. – Vol. 17, No. 1. – P. 414-426. DOI: 10.21177/1998-4502-2025-17-1-414-426.
8. Akhmadjonova Yo.T. Development of modern tourism industry in Uzbekistan // Economics and Society. – 2022. – No. 5-2 (92). – P. 21-24.
9. Komilova N.Q., Usmanov M.R., Karimov I.E. “Zomin” turistik-rekreatsion zonasini rivojlantirish istiqbollari // Journal of Natural Sciences. – 2021. – Vol. 3, No. 5. – P. 311-315.
10. Karimov I.E., Burxonov E.K. Jizzax viloyatining suv resurslarini shakllantiruvchi hidrogen omillar // Journal of Natural Sciences. – 2022. – Vol. 1, No. 2 (7). – P. 34-38.
11. Hamidov O.H., Norchayev A.N. Ekoturizm. – Toshkent, 2011.
12. Alimov A.K. Studying and implementing foreign experiences in the sustainable development of mountain tourism services // International Journal of Management and Economics Fundamental. – 2025. – Vol. 5, No. 2. – P. 8-12. DOI: 10.37547/ijmef/Volume05Issue02-03.